

Naar een liberaler naamrecht

Citation for published version (APA):

Elzinga, W., & de Groot, G-R. (1984). Naar een liberaler naamrecht. *Hartmans tijdschrift voor studerenden in het openbaar bestuur*, 1983, 108-126.

Document status and date:

Published: 31/10/1984

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

1 Inleiding

Zowel in Nederland als in de ons omringende landen staat de wettelijke regeling betreffende de familienaam in de belangstelling. In de traditionele gezinsopvatting wordt de man beschouwd als hoofd en vertegenwoordiger van het gezin en dus ook als 'naamgever'. Manifestaties van deze opvatting treffen we aan in de artt. 1:5 en 9 BW. Vrij algemeen wordt tegenwoordig evenwel erkend dat deze opvatting niet meer aansluit bij de maatschappelijke ontwikkelingen, waarin plaats is voor een carrière buitenshuis van de gehuwde vrouw onafhankelijk van echtgenoot of kinderen. Bovendien is de vrouw in het toenemende aantal één-ouder gezinnen de uitsluitende vertegenwoordigster van het gezin, wat in zulke gevallen een extra grond oplevert om de vrouw de mogelijkheid te bieden haar naam aan het gezin te geven.¹

Deze maatschappelijke veranderingen, die zich in meer of mindere mate in heel West-Europa voordoen, hebben ook in het kader van de Raad van Europa de belangstelling voor de noodzaak van wijziging van het naamrecht gewekt. Het comité van Ministers van de Raad nam in 1978 een resolutie aan over de gelijkheid van echtgenoten in het burgerlijke recht, waarin ondermeer wordt aangedrongen op realisering van gelijke rechten voor echtgenoten om hun familienaam door te geven aan uit hun huwelijk geboren kinderen.² Dat de problema-

tiek van de familienaam binnen de Raad van Europa actueel is, blijkt voorts uit het feit, dat op de dertiende conferentie van de Europese ministers van Justitie (Athene, 25-27 mei 1982) een door de Nederlandse delegatie (onder leiding van minister De Ruiter) aangeboden rapport over de verkrijging van de achternaam werd besproken.³ Op mondiaal niveau is eveneens sprake van een streven de vrouw in het algemeen een aan de man gelijkwaardige positie te geven. Dit heeft geleid tot de totstandkoming van het UNO-verdrag tot afschaffing van de discriminatie van de vrouw;⁴ art. 16 van genoemd verdrag geeft aan de lid-staten een algemene opdracht de bestaande ongelijkheden zoveel mogelijk uit te bannen.

In onderstaand betoog zullen wij eerst de in de literatuur beschreven voorwaarden voor een nieuw naamstelsel bespreken. Vervolgens zullen de naamstelsels van enkele andere Europese landen onder de loep worden genomen, waarna een kritische beschouwing van in de Nederlandse juridische literatuur gedane wijzigingsvoorstellen voor het naamrecht volgt. Deze voorstellen worden aan de geformuleerde voorwaarden getoetst en voorzover nodig aangevuld. De consequenties van een nieuw naamstelsel voor het adelsrecht en voor het i.p.r. op dit gebied worden eveneens aan de orde gesteld en zonedig worden ook voor deze onderwerpen aanvullende voorstellen gedaan.

2 Voorwaarden⁵ waaraan een nieuw naamstelsel zal moeten voldoen

De veranderde opvattingen ten aanzien van de maatschappelijke en juridische positie van de gehuwde vrouw,⁶ alsmede nationale (art. 1 Gw)⁷ en internationale verplichtingen (bijvoorbeeld de resolutie 'Sur l'égalité des époux') noodzaken tot het ontwerpen van een nieuw naamstelsel. Uitgangspunten dienen daarbij te zijn een gelijkwaardige naamrechtelijke positie voor man en vrouw, zowel bij het gebruik van elkaars naam in het huwelijk als ten aanzien van de mogelijkheid hun eigen geslachtsnaam aan hun kinderen door te kunnen geven, en een grotere keuzemogelijkheid ten aanzien van naamgeving of naamsverandering in het algemeen. In de literatuur zijn verscheidene voorwaarden geformuleerd waaraan een toekomstig naamstelsel zou moeten voldoen. Hierna zullen die voorwaarden worden weergegeven en kritisch worden besproken.

1 Gelijkheid van man en vrouw dient ook in het naamrecht tot uitdrukking te komen.⁸

Deze voorwaarde zal onherroepelijk een einde maken aan de voorkeursbehandeling van de man in het huidige Nederlandse naamrecht en zal tevens op twee punten belangrijke wijzigingen met zich meebrengen. Man en vrouw dienen gelijke mogelijkheden te krijgen om hun naam aan hun kinderen door te kunnen geven en echtgenoten dienen beiden de bevoegdheid te krijgen de naam van hun partner als verkeersnaam te voeren, al dan niet in combinatie met hun eigen naam.⁹

Deze bevoegdheid kent art. 9 BW alleen uitdrukkelijk toe aan de gehuwde vrouw, al kan in het licht van art. 1 Gw worden aangenomen dat art. 8 BW

deze mogelijkheid reeds impliciet aan de gehuwde man toestaat.¹⁰

2 De burgerlijke staat van personen dient niet in hun geslachtsnaam tot uitdrukking te komen.¹¹ Deze voorwaarde vloeit, evenals de voorgaande, noodzakelijkerwijs voort uit art. 1 Gw, dat discriminatie, op welke grond dan ook, verbiedt. Dit artikel kan worden opgevat als een plicht voor de wetgever zoveel mogelijk iedere aanleiding daartoe te voorkomen.¹² De naam zal geen stigmatiserend effect mogen hebben, geen informatie mogen verschaffen over de burgerlijke staat van de drager. Dit dient ertoe te leiden dat het naamstelsel voor wettige en onwettige kinderen identiek zal moeten zijn en dat de naam ook overigens niet beïnvloed mag worden door veranderingen in de burgerlijke staat (zoals huwelijk, erkenning, etc.). Ingeval van adoptie zal er onzes inziens wel grond zijn voor naamsverandering nu hier niet in de eerste plaats verandering in de burgerlijke staat van het kind mee wordt aangegeven, maar de normaliter met een naam aangeduide familierechtelijke betrekking mee wordt kenbaar gemaakt.

3 Continuïteit van naam dient zoveel mogelijk te worden gewaarborgd.¹³ Deze voorwaarde hangt nauw samen met het onder 2 geformuleerde criterium en zal gemakkelijk te realiseren zijn als de burgerlijke staat geen invloed meer zal hebben op de geslachtsnaam. Afgezien van de toepasbaarheid van de argumenten die bij voorwaarde 2 al zijn geformuleerd, zijn nog enkele andere gronden aan te voeren om een burgerlijke staat-neutrale geslachtsnaam te bepleiten. De naam fungeert als identificatiemiddel en wordt daarmee deel van de eigen identiteit.¹⁴

Deze mystieke dimensie van de naam brengt met zich mee dat de naam niet

(te vaak) en zeker niet gedwongen mag worden gewijzigd. Het WODC-rapport noemt in dit verband als aparte grensvoorwaarde dat de geslachtsnaam van een kind nooit ten koste van het kind mag worden gewijzigd.¹⁵ Als pragmatisch argument voor een zo groot mogelijke continuïteit van de geslachtsnaam kunnen de belangen van het maatschappelijk verkeer en een goed functionerende overheidsadministratie worden genoemd. Deze belangen zijn uiteraard het meest gediend met een systeem waarin naamswijzigingen niet veelvuldig voorkomen.¹⁶ Het continuïteitsprincipe kan leiden tot een zeer rigide stelsel waarin keuzemogelijkheden ontbreken; deze ongewenste consequenties kunnen echter worden vermeden door het instituut van de verkeersnaam te verruimen.¹⁷

4 Een nieuw naamrecht dient een minder rigide karakter te hebben en de betrokkenen keuzemogelijkheden te bieden die in het thans vigerende stelsel ontbreken.¹⁸ Deze voorwaarde komt tegemoet aan de behoefte de naam, als deel van de eigen identiteit, te beleven en te waarborgen tegen dwingendrechtelijke naamgeving of naamswijziging. Mits voldaan wordt aan de continuïteitseis heeft de overheid geen bijzonder belang bij een stringente regeling van de achternaam zonder enige keuzevrijheid voor betrokkenen; dit belang is immers ook afwezig bij de regeling van voornamen, waar in beginsel volledige keuzevrijheid geldt. Een stringente regeling van de verandering van de geslachtsnaam dient dan ook te worden verworpen. De aanwezigheid van keuzemogelijkheden zal bovendien de haalbaarheid van een voorstel tot wijziging van het naamrecht aanmerkelijk vergroten, immers er kan dan zowel met de wensen van traditiegetrouwen als van de aanhangers van moderne relatieopvattingen rekening worden gehouden.

Keuzemogelijkheden in het naamrecht kunnen op tweeërlei wijze worden gerealiseerd. Het zou denkbaar zijn de mogelijkheid tot naamswijziging te vereenvoudigen en uit te breiden, bijvoorbeeld door de gelegenheid te bieden om via de achternaam de gezinseenheid tot uitdrukking te brengen door het scheppen van de mogelijkheid tot het aannemen van een gemeenschappelijke gezinsnaam. Deze oplossing zou echter strijden met de onder 3 geformuleerde continuïteitseis en bovendien niet aansluiten bij de in Nederland heersende traditie.¹⁹ Deze eerste mogelijkheid dient derhalve te worden verworpen. Keuzemogelijkheden kunnen echter ook worden geboden door uitbreiding van het gebruik van de verkeersnaam.²⁰ Dit heeft als voordeel dat enerzijds aan de continuïteitseis wordt voldaan, terwijl anderzijds tevens tegemoet wordt gekomen aan het saamhorigheidsgevoel dat velen binnen het gezin ervaren en ook via de naam tot uitdrukking willen brengen. Bovendien sluit deze mogelijkheid goed aan bij het bestaande gebruik van de verkeersnaam (art. 9 BW). Deze oplossing geniet derhalve de voorkeur.

5 Als laatste voorwaarde zouden wij willen noemen het voorkomen van een (te) grote breuk met de traditie.²¹ Het lijkt niet zinvol een sterk afwijkend naamstelsel te introduceren als een grote meerderheid van de bevolking geen problemen heeft met de bestaande regeling.²² Deze voorwaarde, ook wel haalbaarheidsvereiste genoemd, leidt naar onze mening duidelijk in de richting van een stelsel met keuzemogelijkheden, waarin zowel traditioneel denkenden als modern denkenden zich zullen kunnen vinden.

3 Naamstelsels in het buitenland

In een aantal van de ons omringende landen zijn in het afgelopen decennium wijzigingen doorgevoerd in het naamstelsel om een gelijkwaardige positie van de (gehuwde) vrouw te bewerkstelligen. Voor de discussie en de besluitvorming hier te lande is het van belang te weten, welke stelsels in het buitenland bestaan, welke veranderingen daar recentelijk zijn aangebracht en, voor zover bekend, wat de ervaringen met nieuwe stelsels zijn. In deze beschouwing zullen de naamstelsels van België, Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Oostenrijk, de Skandinavische landen en Zwitserland worden betrokken en worden getoetst aan de in par. 2 geformuleerde criteria. Andere stelsels worden hier buiten beschouwing gelaten omdat ze, gezien de voorwaarden in par. 2 te weinig aanknopingspunten bieden, of vergelijkbaar zijn met een van de wel besproken stelsels.²³

Het Belgische en Franse naamrecht

Het Belgische en Franse recht behoren tot de Romaanse rechtsfamilie en vertonen onderling vele overeenkomsten; deze overeenkomsten gelden ook voor het naamrecht, zodat hier beide stelsels gezamenlijk kunnen worden besproken.

Het huwelijk heeft geen invloed op de geslachtsnaam, al kennen beide landen krachtens door de rechtspraak bevestigde gewoonte, echtgenoten het recht toe elkaars naam te mogen gebruiken.²⁴ Dit betekent echter niet dat beide geslachten dezelfde bevoegdheden toekomen. In Frankrijk is toestemming nodig van de vrouw en haar familie als de man haar naam aan de zijne wil toevoegen;²⁵ de vrouw heeft een dergelijke toestemming echter niet en heeft bovendien meer variatiemogelijkheden. Zij kan uitsluitend de naam van haar man voeren of haar

eigen naam in combinatie met de naam van haar man, danwel uitsluitend haar eigen naam gebruiken. In België wordt slechts het gebruik van de naam van de echtgenoot in het beroeps- en handelsverkeer uitdrukkelijk geregeld (art. 216 par. 2 BW). Pintens constateert dat in België vrouwen in toenemende mate geneigd zijn niet meer uitsluitend de naam van hun man te gebruiken maar de naam van hun man in combinatie met hun eigen naam te voeren of alleen hun eigen naam te gebruiken. Hij acht het niet bezwaarlijk, dat een man de naam van zijn echtgenote gebruikt, maar dit komt in de praktijk niet voor.²⁶

De naam van de kinderen is in beide landen die van de man (België: art. 57 BW, Frankrijk: artt. 57 en 311 lid 2 Code civil), tenzij het kind onwettig is. In dat geval krijgt het kind in Frankrijk de naam van de eerst-erkennende ouder of, bij gelijktijdige erkenning, de naam van de vader. In België wordt vaak de voorkeur gegeven aan de naam van de vader,²⁷ ook al heeft de moeder als eerste erkend.

Resumerend kan men stellen, dat de Belgische en Franse stelsels groten-deels aansluiten bij het Nederlandse met hun ingeburgerd gebruik van de verkeersnaam. Dit gebruik wordt ook toegestaan aan de man, zij het met beperkingen die niet gelden voor de vrouw. De burgerlijke staat is bepalend voor de geslachtsnaam van kinderen, al speelt bij onwettige kinderen tevens het tijdstip van erkenning een rol. Ten aanzien van de naamgeving van kinderen verkeert de vrouw duidelijk in een achtergestelde positie.

Het Duitse en Oostenrijkse stelsel

In 1976 hebben zowel Oostenrijk als Duitsland hun naamstelsel gewijzigd met het oog op een gelijkwaardiger behandeling van man en vrouw in het naamrecht.²⁸ De regeling in beide landen vertoont grote gelijkenissen, al is de Duitse tekst veel keuzevriendelij-

ker geredigeerd dan de Oostenrijkse, die in principe vasthoudt aan het oude Germaanse systeem, waarin de vrouw bij haar huwelijk automatisch haar eigen naam verloor en daarvoor in de plaats de naam van haar man kreeg. Conform de nieuwe regeling kiezen de echtgenoten een gemeenschappelijke naam, de gezinsnaam, uit de naam van de man of de naam van de vrouw. Deze keuze, die in Oostenrijk als uitzonderingsmogelijkheid wordt gezien, dient voor de huwelijkssluiting te geschieden (par. 93 ABGB en par. 1355 lid 2 BGB). In het Duitse recht is met de mogelijkheid rekening gehouden dat de aanstaande echtgenoten geen keuze kunnen maken. Dan wordt de naam van de man gezinsnaam (par. 1355 lid 2, tweede zin BGB).

In Oostenrijk is een dergelijke bepaling overbodig. Een duidelijk verschil tussen beide stelsels treedt aan het licht bij de regeling van de naam van de echtgenoot die niet tot gezinsnaam is gekozen: in Duitsland kan die echtgenoot het recht bedingen zijn geslachtsnaam voorafgaand aan de gezinsnaam te voeren, in Oostenrijk heeft slechts de vrouw dit recht (voor de man geldt geen wederkerige regeling).²⁹

In Oostenrijk dient de vrouw de gezinsnaam vooraf te laten gaan aan haar eigen naam.

Wettige kinderen dragen de gezinsnaam (par. 1616 BGB), onwettige kinderen dragen in Duitsland in principe de naam van de moeder, (par. 1617 BGB). In Oostenrijk is dat eveneens het geval. Par. 165a ABGB opent echter de mogelijkheid dat aan het kind onder omstandigheden de naam van de vader wordt gegeven.

In beide stelsels is gekozen voor een uniforme gezinsnaam, omdat dit de gezinseenheid beter tot uitdrukking zou brengen een goed aan zou sluiten bij de oude regeling.³⁰ In Oostenrijk wordt de keuzemogelijkheid echter voornamelijk als soulaas voor feminis-

tes beschouwd, de naam van de vrouw zou slechts in 1% van de gevallen worden gekozen,³¹ waarbij het dan zou gaan om namen die mooier klinken of om een strafrechtelijk bekende naam te vermijden.³² Het feit dat de man niet het uitdrukkelijke recht bezit zijn naam aan de gezinsnaam toe te voegen is voor een aantal schrijvers geen bezwaar, hetzij omdat zij van mening zijn dat het de man niet is verboden,³³ hetzij omdat het als praktisch overbodig wordt beschouwd.³⁴ In het algemeen wordt dit echter gezien als een ernstige tekortkoming van de Oostenrijkse wet.³⁵ In Duitsland is gekozen voor een stelsel waarbij de naam van de echtgenoot die niet tot gezinsnaam is aangewezen toch door de betrokkene kan blijven worden gevoerd. Dit betekende wel een breuk met de toen geldende traditie, met name omdat de tot die tijd gebruikelijke volgorde van eigen naam en gezinsnaam in het voor 1976 geldende recht afweek. De in Duitsland gekozen volgorde doet echter beter recht aan de individualiserings- en identificatiefunctie van de naam dan de Oostenrijkse oplossing.³⁶ Voor beide stelsels geldt echter dat de burgerlijke staat bepalend is voor de naam en naamsverandering, zowel voor echtgenoten als voor kinderen. Een keuzemogelijkheid biedt het recht alleen bij vaststelling van de gezinsnaam. In het Oostenrijkse naamrecht hebben man en vrouw zeker nog geen echt gelijkwaardige positie.

Het naamrecht in Groot-Brittannië

Het Engelse recht kent geen plicht tot het voeren van de geboortenaam (legal name).³⁷ Het huwelijk heeft geen invloed op de geslachtsnaam, de gehuwde vrouw is echter bevoegd naam en eventueel titel en rang van haar man te voeren.³⁸ Wettige kinderen krijgen krachtens aloude gewoonte de naam van hun vader. Onwettige kinderen krijgen doorgaans de naam van hun moeder (niet op

grond van afstamming maar 'by reputation').³⁹ De ouders kunnen op gemeenschappelijk verzoek de naam van hun kind wijzigen zolang het kind minderjarig is.

In het Engelse naamrecht speelt de burgerlijke staat alleen een rol bij de naamgeving van kinderen. Het stelsel sluit daarmee grotendeels aan bij het in ons land geldende naamrecht. Ook in het Engelse naamrecht heeft de vrouw een achtergestelde positie waar het betreft de naamgeving van de kinderen.

De regeling van het naamrecht in de Skandinavische landen

Sinds 1979 zijn achtereenvolgens in Noorwegen, Denemarken en Zweden nieuwe naamstelsels in werking getreden, die onderling zeer sterke gelijkenissen vertonen.⁴⁰ In het oude stelsel kreeg de vrouw bij huwelijk de naam van de man, al kon zij, indien zij dat wenste, wel haar eigen naam behouden door dienaangaande een uitdrukkelijke verklaring af te leggen. Dit is als volgt gewijzigd: de naam van één van beide echtgenoten kan tot gezinsnaam worden gekozen, doch de echtgenoten kunnen ook besluiten geen gemeenschappelijke naam te voeren maar beiden hun eigen naam te behouden. Is er gekozen voor een gezinsnaam, dan krijgen ook eventuele kinderen deze naam. Indien er geen gemeenschappelijke naam is gekozen geldt voor wettige en onwettige kinderen dezelfde regeling: er kan worden gekozen uit de naam van de moeder of de vader.

Wordt er geen keuze gemaakt, dan krijgt het kind de naam van de moeder. Het Zweedse stelsel verschilt van het Noorse en het Deense voorzover het bepaalt dat de naam van een kind gelijk is aan dat van zijn jongste broertje of zusje (par. 1 lid 2). Deze beperking ontbreekt in de andere stelsels, wat zou kunnen betekenen dat binnen één gezin de kinderen verschillende achternamen kunnen dragen. Het

Zweedse recht stelt de termijn voor de keuze van de naam van het kind op 3 maanden na de geboorte, terwijl in Denemarken en Noorwegen een termijn van 6 maanden geldt.

Dit Skandinavische model laat aan huwelijkspartners een grotere vrijheid dan het Duitse stelsel om hun naam ter gelegenheid van de verandering van burgerlijke staat al dan niet te veranderen. Ten aanzien van de naam van de kinderen heeft de vrouw een gelijkwaardige positie, nu de naam van de kinderen niet wordt bepaald op het moment van huwelijksluiting (tenzij voor de gezinsnaam is gekozen), noch afhankelijk is van de burgerlijke staat van het kind en bij gebrek aan overeenstemming van de ouders de naam van de vrouw wordt gegeven. De keuzemogelijkheden geven hen die dat willen de mogelijkheid tot het volgen van de traditie.

Het Zwitserse naamrecht

Krachtens het Zwitserse recht krijgt de vrouw bij haar huwelijk de naam van haar man, waardoor zij haar eigen naam verliest, art. 161 Abs. 1 ZGB. Kinderen krijgen de naam van hun vader, tenzij het onwettige kinderen betreft, artt. 270 en 271 ZGB. Een wijziging van het naamrecht is echter al sinds enige tijd in voorbereiding. De Bundesrat had voorgesteld, in een nieuw art. 160 de gehuwde vrouw het recht te geven haar eigen naam in combinatie met de gezinsnaam te blijven voeren. De Ständerat deed een iets verdergaand voorstel dat het toekomstige echtpaar ook de mogelijkheid wilde bieden de naam van de vrouw als gezinsnaam te kiezen. Beide voorstellen zijn echter niet door het parlement aanvaard; er wordt nu aan een nieuw voorstel gewerkt. In de literatuur wordt aangedrongen op een ingrijpendere wijziging.⁴¹

De regeling van de achternaam is in Nederland eerst sinds 1811 een punt van overheidsbemoeienis. Voor die tijd golden ten aanzien van de verkrijging van achternaam verschillende gebruiken.⁴² De huidige regeling hoeft daarom allerm minst als onaantastbaar te worden beschouwd.

De afgelopen jaren zijn in de literatuur reeds een aantal wijzigingsvoorstellen gedaan, waarvan de meeste beperkt zijn tot een voorstel voor een regeling van het naamrecht voor huwelijkspartners en naamgeving van kinderen. Onderwerpen die zeker ook van groot belang zijn, zoals adoptie, erkenning, overgangsrecht en regels van internationaal privaatrecht, worden in deze voorstellen vaak (nog) niet aan de orde gesteld. Onze voorstellen betreffende die laatste onderwerpen zullen daarom in aparte paragrafen aan de orde worden gesteld. De wijzigingsvoorstellen die tot nu toe in Nederland zijn gedaan zullen hierna worden weergegeven en getoetst aan de voorwaarden van par. 2.

*Het voorstel van Gerritsma en Tan*⁴³

In 1976 hebben Gerritsma en Tan een voorstel voor een nieuw naamrecht gedaan dat sterke gelijkenissen vertoont met de in respectievelijk 1969 en 1972 gedane voorstellen van Despotopoulos en Voigt.⁴⁴ Deze voorstellen van Despotopoulos en Voigt hebben als juridisch denkmodel een dankbare functie vervuld, maar zijn tot nu toe nooit in een nieuw naamstelsel geconcretiseerd. Er zijn belangrijke nadelen aan verbonden, zoals discriminatie naar geslacht, sterke koppeling aan de burgerlijke staat van personen (met als gevolg verandering van naam bij bijvoorbeeld huwelijk) gebrek aan keuzemogelijkheden en administratieve rompslomp door het invoeren van dubbele namen.

Het voorstel van Gerritsma en Tan is eenvoudiger dan de voorstellen van Despotopoulos en Voigt, maar is eveneens gebaseerd op dubbele namen. Het huwelijk heeft geen invloed op de naam. De naam van wettige kinderen wordt bepaald door het geslacht van het kind: dochters krijgen de eerste naam van hun moeder gevolgd door de eerste naam van hun vader, zoons dragen dezelfde namen in omgekeerde volgorde. Dit stelsel voldoet weliswaar in beginsel aan de continuïteitsvoorwaarde maar heeft toch veel nadelen. De met dit stelsel nagestreefde gelijkheid van man en vrouw wordt slechts zeer kortstondig bereikt, immers de dubbele naam waarin de namen van beide ouders zijn vertegenwoordigd blijft slechts één generatie bestaan, slechts een van beide namen wordt als stamnaam doorgegeven. Een ander nadeel is dat gediscrimineerd wordt naar geslacht, terwijl dit naamstelsel bovendien een speciale band tussen moeders en dochters en vaders en zoons zou suggereren die onze maatschappij nu niet kent. Een nadeel is ook dat de burgerlijke staat van het kind uit zijn naam kan blijken, indien bijvoorbeeld de vader van het kind onbekend zou zijn of het kind niet heeft erkend. Keuzemogelijkheden ontbreken in dit stelsel, wat de breuk met de nu geldende regeling des te gevoeliger maakt. Het lijkt onverantwoord het grote aantal voorstanders van het huidige systeem⁴⁵ te dwingen tot iets fundamenteel verschillends. De voorgestelde dubbele namen bergen niet alleen het gevaar van grote administratieve rompslomp in zich, maar zijn bovendien ongeschikt om de gezinseenheid tot uitdrukking te brengen (er worden per gezin maximaal vier, minimaal twee, verschillende combinaties gebruikt).⁴⁶

*Het voorstel in het W.O.D.C.-rapport: het Skandinavische stelsel*⁴⁷

In het W.O.D.C.-rapport wordt

voorgesteld het Nederlandse naamstelsel conform het hier boven beschreven Skandinavische stelsel te wijzigen. Dit systeem voldoet aan een groot aantal van de geformuleerde voorwaarden: het biedt keuzemogelijkheden op grond waarvan zowel man als vrouw de mogelijkheid hebben hun naam door te geven aan hun kinderen, maar ook door middel van naamsverandering de gezinseenheid tot uitdrukking kunnen brengen. Het maakt geen onderscheid naar geslacht noch naar burgerlijke staat van kinderen. Wel wordt een onderscheid gemaakt naar de burgerlijke staat van samenlevingspartners, ongehuwden hebben geen recht op eventuele naamsverandering. Een dergelijk veranderingsrecht lijkt echter ook voor huwelijkspartners onwenselijk nu in de huidige tijd, waarin wel van 'serial monogamy'⁴⁸ wordt gesproken, echtscheiding dan tevens op naamrechtelijk gebied pijnlijke consequenties zou kunnen hebben.⁴⁹ De mogelijkheid een gezinsnaam te kiezen sluit aan bij het voordien in Skandinavië geldende recht, bij ons zou het een nieuw element in het naamstelsel introduceren.

*Het voorstel van minister De Ruiter*⁵⁰

De Ruiter heeft in zijn rapport geen kant en klaar voorstel willen doen, maar een aantal mogelijkheden en uitgangspunten voor een nieuw naamstelsel willen presenteren. Hij zoekt zoveel mogelijk aansluiting bij het gebruik van de verkeersnaam, waarvoor in ieder geval (beide) echtgenoten, maar ook ongehuwde partners in aanmerking zouden moeten komen. Naast deze uitbreiding van het gebruik van de verkeersnaam wil De Ruiter overwegen huwelijkspartners de gelegenheid te geven hun eigen naam in die van de echtgenoot te wijzigen. Bij een eventuele echtscheiding zou dan het recht bestaan, deze wijziging weer ongedaan te maken. Voor het overige dient echtscheiding geen naamrechte-

lijke gevolgen te hebben.

Naamgeving van kinderen, zowel staande huwelijk als buiten huwelijk geboren, dient bij geboorteaangifte plaats te vinden door een keuze te maken uit de naam van de moeder of de vader. Blijft een keuze achterwege dan krijgt het kind de naam van de vader, tenzij het een buiten huwelijk geboren kind betreft. De keuzevrijheid blijft niet beperkt tot de naamgeving van het oudste kind, maar geldt ook voor alle volgende kinderen. Verschillende achternamen voor kinderen van één gezin zal volgens De Ruiter het stigmatiserend effect van de naam verminderen. De Ruiter overweegt het kind bij het bereiken van de meerderjarige leeftijd een herroepingsrecht te geven en alsnog de mogelijkheid te bieden de naam van de andere ouder te kiezen.

Het voorstel om het gebruik van de verkeersnaam uit te breiden door een wijziging van art. 9 lid 1 BW is reeds uitgebreid in de literatuur bepleit. De uitbreiding tot ongehuwde samenlevingspartners is zeer toe te juichen.⁵¹ Ongerijmd lijkt daarom het voorstel partners ter gelegenheid van het huwelijk het recht te geven hun naam te mogen wijzigen in die van de echtgenoot. Dit is overbodig naast een uitbreiding van het voeren van de verkeersnaam, waarmee gevoelens van saamhorigheid voldoende tot uitdrukking kunnen worden gebracht en bovendien strijdig met het beginsel dat de naam niet beïnvloed mag worden door verandering in de burgerlijke staat. Dit voorstel discrimineert – evenals het Skandinavische stelsel – naar burgerlijke staat en is daardoor in strijd met art. 1 Gw. Men bedenke dat het huwelijk niet voor allen die daarvoor in aanmerking zouden willen komen openstaat. Invoering van dit naamveranderingsrecht zou bovendien een – gezien het gebruik van de verkeersnaam – onnodige breuk met de traditie betekenen. Het voorstel om de

naam van kinderen, zowel bij gehuwde als ongehuwde ouders, uit hun namen te kiezen, vindt algemeen onthaal.⁵² De mogelijkheid bij ieder kind van het gezin opnieuw een keuze uit de achternamen van de ouders te maken ten einde het stigmatiserend effect van de naam op te heffen lijkt overbodig als de regeling voor naamgeving van wettige en onwettige kinderen identiek wordt. In het voorstel van De Ruiter is dat nog niet helemaal het geval, maar dit kan worden bereikt als wordt bepaald dat bij ontbreken van een gemeenschappelijke keuze van de ouders het kind de naam van de moeder zou krijgen. Dat dit een breuk met de geldende traditie zou betekenen lijkt geen overwegend bezwaar, ouders kunnen dat immers voorkomen door een andersluidende keuze. Het bezwaar van Hondius en Loeb⁵³ dat dit rolbevestigend zou werken lijkt niet steekhoudend, immers afstamming van het kind van zijn moeder is een natuurlijk (en wettig, art. 221 BW) gegeven,⁵⁴ niet een door vooroordelen bepaald rolpatroon. Verschillende achternamen voor kinderen binnen één gezin lijkt uit psychologisch oogpunt geen wenselijke gedachte, het kan het saamhorigheidsgevoel van kinderen bedreigen⁵⁵ of mogelijk rivaliteit tussen de kinderen veroorzaken. Wil men vasthouden aan de keuze bij de aangifte van elk kind afzonderlijk, dan moet men wellicht – zoals bepleit door Van Wassenaer van Catwijk⁵⁶ – ook rekening gaan houden met de wensen van het kind zelf. Dit zou gerealiseerd kunnen worden door bijvoorbeeld een herroepingsrecht te creëren bij het bereiken van de meerderjarigheid. Dit zou echter een heel nieuw beginsel in ons naamrecht introduceren dat zich dan uiteraard ook tot voornamen zou moeten uitstrekken. Gezien het betrekkelijk geringe aantal verzoeken tot naamswijziging dat wordt gedaan⁵⁷ en de grote complicaties die een dergelijk

herroepingsrecht met zich mee zou brengen⁵⁸ zouden wij dit niet willen propageren. De veel voorkomende verzoeken van alleenstaande moeders om de naam van haar kinderen in haar eigen geslachtsnaam te wijzigen kunnen overigens eenvoudig worden ondervangen door ook kinderen het recht te geven een verkeersnaam te voeren.

Eigen aanbevelingen met betrekking tot de naam van huwelijkspartners en kinderen

Onze aanbevelingen sluiten voor een groot gedeelte aan bij de voorstellen van minister De Ruiter. Op een aantal punten willen wij die voorstellen echter nader concretiseren of wijzigen. In ons land en in de Romaanse en Engelse stelsels werkt het systeem van de verkeersnaam bevredigend,⁵⁹ zeker als dit ruimte laat voor een keuze van de samenlevingspartners (die zelfs geen gemeenschappelijke keuze hoeft te zijn) en van enige dwang, zoals in het Duitse en Oostenrijkse stelsel wel aanwezig is, geen sprake zal zijn. Hoewel kan worden verdedigd dat art. 8 BW reeds nu aan de gehuwde man de bevoegdheid geeft de naam van zijn vrouw als verkeersnaam te gebruiken, zou het uitdrukkelijk in de wet opnemen van deze bevoegdheid door een uitbreiding van art. 9 uiteraard zijn toe te juichen. Wij willen echter nog verder gaan en een uitbreiding van deze bevoegdheid tot alle samenlevingspartners aanbevelen, aangezien anders discriminatie tussen gehuwden en ongehuwden ontstaat. De grenzen van het gebruik van de verkeersnaam kunnen worden getrokken door art. 8 BW, dat een kleine wijziging van het woord 'gezin' in 'samenlevingsverband' (of leefgemeenschap, zo men wil) zou behoeven. Wij willen er voorts voor pleiten dat de verkeersnaam ook door kinderen en stiefkinderen kan worden gebruikt, waardoor de behoefte aan naamswijzi-

ging bij één-ouder gezinnen,⁶⁰ die vaak door de vader van het kind als zeer onaangenaam zal worden ervaren, zal afnemen. Om het gevaar van grote administratieve rompslomp te bezweren, zou dienen te worden bepaald dat overheidsinstanties met het gebruik van een verkeersnaam geen rekening hoeven te houden.

Ten aanzien van de namen van kinderen gaan wij mee met het voorstel van De Ruiter voorzover de naam van het kind gekozen dient te worden uit de achternaam van één der ouders. Het juridisch karakter van het samenlevingsverband van de ouders mag daarop niet van invloed zijn.⁶¹

Wij zouden in tegenstelling tot De Ruiter echter bij gebrek aan een gemeenschappelijke keuze willen pleiten voor de verkrijging van de naam van de moeder, zoals in de Skandinavische stelsels.⁶² Dit hoeft geen breuk met de traditie met zich mee te brengen voor hen die dat niet willen, terwijl in andere gevallen de vanzelfsprekende afstamming wordt aangegeven.

De keuze van de achternaam van het kind door de ouders kan op verschillende momenten plaatsvinden. Denkbaar is een dergelijke keuze reeds bij huwelijksluiting mogelijk te maken. Wenselijk is dit echter niet, de opvattingen van de echtelieden kunnen wellicht in de tussenliggende tijd veranderen.⁶³

Een andere mogelijkheid is de keuze bij de aangifte van geboorte, zoals ook De Ruiter in zijn voorstel noemt.

Uiteraard is dit het meest natuurlijke moment voor het uitbrengen van de keuze, een praktisch probleem doemt echter op. Doorgaans is het de vader van het kind – in ieder geval niet de moeder – die het kind aangeeft. De ambtenaar van de burgerlijke stand kan niet verifiëren of de naamkeuze inderdaad door de ouders gemeenschappelijk is gemaakt. Om hieraan tegemoet te kunnen komen zou men de aangiftetermijn kunnen verlengen of voor aangifte ook een schriftelijke

verklaring van de moeder dienen te verlangen. Het is ook mogelijk de ouders van het kind een bepaalde termijn te gunnen om hun keuze te maken, zoals in het Zweedse stelsel.

5 Internationale aspecten van het naamrecht

In het huidige West-Europa neemt het internationale personenverkeer steeds meer toe. Daarmee neemt het internationale privaatrecht een steeds belangrijker plaats in. Op het gebied van het naamrecht kan het ontbreken van goede en duidelijke collisieregels leiden tot het onaangename verschijnsel dat dezelfde persoon in verschillende staten niet dezelfde naam draagt. Opdat dit zoveel mogelijk wordt voorkomen, heeft de Internationale Commissie voor de Burgerlijke Stand (CIEC) ondermeer op het gebied van het naamrecht een aantal verdragen tot stand gebracht: De Overeenkomst nopens de verandering van geslachtsnamen en voornamen,⁶⁴ een Overeenkomst betreffende de aanduiding van namen en voornamen in de registers van de burgerlijke stand⁶⁵ en het in dit kader belangrijke Verdrag betreffende de toepasselijke wet op namen en voornamen⁶⁶ (verder aangeduid als het CIEC-Namenverdrag).

Het CIEC-Namenverdrag

De grote verdienste van dit verdrag is ongetwijfeld dat het voor geslachtsnamen en voornamen één algemene verwijzingsregel opstelt: het nationale recht bepaalt de naam van zijn ingezetenen.⁶⁷ Het Verdrag bepaalt dat deze regeling geldt voor alle personen, ongeacht de familierechtelijke betrekkingen, de woonplaats of de nationaliteit. Dit betekent dat deze regels ook zullen worden toegepast voor onderdanen van niet CIEC-lidstaten (art. 2). Krachtens het verdrag is

de naam dus voorwerp van een afzonderlijke verwijzingsregel (art. 1). In dit opzicht brengt het Verdrag iets nieuws. In veel landen werd tot nu toe de naam slechts gezien als element van de staat van een persoon⁶⁸ en daarmee niet als een zelfstandig verwijzingsobject. Dit had vaak tot gevolg dat het i.p.r.-regime van de naam was versnipperd over de regimes van verschillende familie-rechtelijke betrekkingen. De verwijzing naar het nationale recht van de betrokken persoon sluit goed aan bij de huidige situatie in West-Europa, waar veel gastarbeiders zich in het onduidelijke tussenstadium bevinden van aanpassing aan het nieuwe land en vasthouden aan eigen tradities.⁶⁹ Bovendien heeft deze regel als voordeel dat de naam van een persoon, zoals deze is vermeld in van staatswege verstrekte identiteitspapieren wordt erkend.⁷⁰ In het internationaal privaatrecht is echter een toenemende tendens naar toepassing van het recht van woonplaats te bespeuren.⁷¹ Bevordering van de assimilatie van emigranten wordt in dit verband wel als argument aangevoerd.⁷² Met name Zwitserland past daarom al geruime tijd ook in het internationale naamrecht op ruime schaal het domicilieprincipe toe.⁷³ Om tegemoet te komen aan de bezwaren van diegenen, die aan een domicilie-aanknoping willen vasthouden biedt het verdrag derhalve drie mogelijkheden voor uitzonderingen op de nationaliteitsaanknoping. Het is mogelijk een voorbehoud te maken om het recht van het woonland toe te passen:

- a indien de persoon daar zijn normale woon- of verblijfplaats heeft (art. 6 lid 1);
- b ingeval door toepassing van het buitenlandse recht een resultaat wordt verkregen dat kennelijk onverenigbaar is met de openbare orde van het woonland;
- c indien de ambtenaren van de burgerlijke stand in de onmogelijkheid

verkeren het toepasselijke buitenlandse recht te kennen; zij krijgen dan de bevoegdheid voorlopig eigen recht toe te passen.

De verwijzing naar het rechtsstelsel van de nationale staat impliceert de toepasselijkheid van het internationale privaatrecht van die staat (art. 1). Een staat heeft dus de vrijheid voor eigen onderdanen i.p.r.-regels op te stellen.⁷⁴ Het kan zijn dat het nationale i.p.r. verwijst naar het recht van het woonland. Een probleem bij de verwijzing vormt de aanwijzing van het rechtsstelsel volgens welke de aan de naamkwestie voorafgaande vragen moeten worden beantwoord, bijvoorbeeld bij internationale adoptie. Ook in deze gevallen dient het nationale recht van de betrokkene te worden toegepast (art. 1). Dit betekent een wijziging van het Nederlandse i.p.r. waar de voorvraag tot nu toe zelfstandig (naar Nederlandse i.p.r.) werd beoordeeld.⁷⁵ Bij verandering van nationaliteit is krachtens art. 1 lid 2 het nieuwe nationale recht van toepassing. Het verdrag geeft echter geen regeling voor de kwestie vanaf welk tijdstip het nieuwe nationale recht de familienaam gaat bepalen. Deze netelige kwestie is welbewust buiten beschouwing gelaten.⁷⁶ De regeling ervan is overgelaten aan de nationale rechtsstelsels, die in deze uiteenlopende oplossingen bieden. Struycken⁷⁷ gaat uitgebreid in op de verschillende mogelijkheden:

- a exclusieve werking: na de naturalisatie wordt nieuw recht toegepast;
- b terugwerkende kracht van het nieuwe rechtsstelsel;
- c eerbiedigende werking: het oude naamrecht blijft van toepassing.

In de meeste rechtsstelsels, zo ook in het Nederlandse, ontbreken regelingen terzake. Struycken pleit voor een regeling waarbij de betrokken persoon de naam krijgt die hij naar Nederlands recht zou hebben gekregen als hij ten

tijde van het rechtsfeit waaraan hij zijn naam ontleent Nederlander zou zijn geweest, al hoewel hij van mening is dat naturalisatie in beginsel voor het naamrecht een kleurloos feit dient te zijn.⁷⁸ Evenals Struycken zijn wij van mening dat zowel terugwerkende kracht als eerbiedigende werking tot ongewenste resultaten kunnen leiden. Wij zouden willen pleiten voor een exclusieve werking van het Nederlandse recht,⁷⁹ tenzij dit in individuele gevallen tot ongewenste konsekwenties zou leiden, bijvoorbeeld ingeval van slavische mannelijke of vrouwelijke naamsuitgangen: in zo'n geval zou men de naam kunnen wijzigen in de 'stamnaam'. Het zou wellicht aanbeveling verdienen deze regel nog aan te vullen met een keuzerecht voor de betrokkene, als deze zijn naam ten gunste van het assimilatieproces liever volgens het Nederlandse recht ziet vastgesteld.

Naamrecht en meervoudige nationaliteit

Verwijzing naar het nationale recht levert problemen op bij personen met meervoudige nationaliteit. Voor de naam van bipatriden biedt het CIEC-verdrag geen oplossingen. Dientengevolge dient het Nederlandse i.p.r. daarvoor op vaderlandse bodem een oplossing te bieden. Normaliter wordt in gevallen van meervoudige nationaliteit aangeknoopt bij de effectieve nationaliteit. In een aantal gevallen zal dit een bevredigend resultaat opleveren, in een aanzienlijk aantal gevallen zal het echter niet eenvoudig zijn te bepalen welke nationaliteit als de 'effectieve' dient te worden beschouwd.⁸⁰ Hierbij dient men voorts in het oog te houden dat het aanknopen aan een effectieve nationaliteit in het internationale naamrecht wellicht nog hachelijker is dan in bijvoorbeeld het internationale echtscheidingsrecht. Anders dan op dit laatstgenoemde gebied moet immers niet de nauwste

verbondenheid van een persoon met een bepaalde rechtsorde op één bepaald moment worden vastgesteld, maar moet een langdurige rechtsverhouding worden gekarakteriseerd, terwijl toekomstige wijzigingen in de verbondenheid met de landen, waarvan de betrokkene de nationaliteit bezit, zeer wel mogelijk zijn. In de literatuur wordt vaak verdedigd dat het recht zou moeten worden toegepast van de nationale staat waarin de bipatride persoon zich op dat moment bevindt.⁸¹ Dit kan echter tot ongewenste konsekwenties leiden indien de betrokkene mettertijd naar de andere nationale staat verhuist waar een ander naamrecht wordt toegepast.

Een oplossing voor dit probleem zou wellicht gevonden kunnen worden in het introduceren van een rechtskeuze, naast het gebruik van een verkeersnaam. De keuzemogelijkheid bestaat reeds in West-Duitsland voor de buitenlandse huwelijkspartner van een Duitse staatsburger, indien de echtgenoten aldaar hun normale verblijfplaats hebben.⁸² De buitenlandse echtgenoot kan zich onderwerpen aan de in Duitsland geldende naamrechtelijke gevolgen van het huwelijk. De idee van rechtskeuze en partij-autonomie doet meer en meer opgang in het internationaal privaatrecht in het algemeen (bijvoorbeeld in het contractenrecht, verbintenissen- en zakenrecht).⁸³ Alleen de betrokkene zelf zal in dergelijke gecompliceerde kwesties kunnen aangeven met welk rechtsstelsel hij het nauwst verbonden is. Een dergelijke keuze zal bevorderlijk zijn voor de rechtszekerheid, maar ook voor het persoonlijk ervaren rechtvaardigheidsgehalte van het recht. De mogelijkheid van een rechtskeuze in het internationale naamrecht zal verder goed aansluiten bij de algemeen verspreide opvatting, dat men kan spreken van een 'recht op naam'.⁸⁴ Wij zouden er daarom voor willen pleiten personen met een meervoudige natio-

naliteit in staat te stellen een rechtskeuze te maken met betrekking tot het op hen toepasselijke naamrecht. De keuze zal zich kunnen uitstrekken tot het recht van het woonland en elk ander recht waarmee de persoon door nationaliteit verbonden is. Deze rechtskeuze dient door alle betrokken staten te worden geaccepteerd.⁸⁵ In concreto zal dit betekenen dat bipatriden bij gelegenheid van verandering van staat een dergelijke keuze kunnen maken ten overstaan van een ambtenaar van de burgerlijke stand. Tevens willen wij er voor pleiten dat personen met een meervoudige nationaliteit ook na het uitbrengen van een rechtskeuze bevoegd blijven een in het woonland voor hun burgerlijke staat toepasselijke verkeersnaam te voeren, uiteraard zonder dat de burgerlijke stand hier rekening mee zou moeten houden. Een zo mogelijk nog ingewikkelder probleem vormt de naam van kinderen van ouders met verschillende nationaliteiten. Deze kinderen zullen vaak een meervoudige nationaliteit bezitten.⁸⁶ Hier geldt, evenals bij een huwelijk tussen partners met verschillende nationaliteit, dat niet zondermeer kan worden aangegeven welke nationaliteit als effectief moet worden beschouwd. De oplossing dat de naam van het kind moet worden vastgesteld naar regels van zijn effectieve nationaliteit zouden wij dus willen verwerpen. Verschillende andere oplossingen zijn denkbaar, waaronder de dwingend voorgeschreven naamgeving krachtens het nationale recht van de vader of de moeder. Een dergelijke mogelijkheid zal echter al snel in strijd kunnen komen met de gelijkwaardigheid van de ouders. De oplossing van par. 20 en 21 IPRT in het Oostenrijkse recht⁸⁷ lijkt in dit kader niet zo toepasselijk, nu niet evident is dat van een gunstiger naamstelsel gesproken zou kunnen worden. Wij zouden willen bepleiten dat ook hier een rechtskeuze door de ouders mogelijk zou moeten zijn, die

door alle nationale staten van het kind geaccepteerd zou moeten worden. Deze oplossing lijkt ons het meest wenselijk omdat dit het beste aansluit bij de regeling voor kinderen met één nationaliteit. In hoeverre deze rechtskeus tevens van invloed zou kunnen zijn op de vaststelling van de effectieve nationaliteit wordt hier buiten beschouwing gelaten.

6 Naamrechtelijke gevolgen van adoptie en erkenning

Erkenning

Het huidige recht bepaalt in art. 5 lid 2 BW dat het buitenechtelijk geboren kind de naam draagt van de moeder tenzij het is erkend. Deze regeling heeft twee belangrijke nadelen. Door de naamsverandering als gevolg van erkenning krijgt de naam ten onrechte een stigmatiserend aspect. In de tweede plaats kan de verplichte naamswijziging een reden zijn om niet aan de erkenning te willen meewerken. Voor zeer kleine kinderen zal naamsverandering geen bezwaar zijn; door schoolgaande kinderen kan dit al als onaangenaam worden ervaren. Erkenning van reeds meerderjarige kinderen kan op grond van dit effect zelfs geheel achterwege blijven.⁸⁸ Dit naamrechtelijke gevolg is in de door ons voorgestelde wijziging van het naamstelsel overbodig, het kind draagt immers de naam van de moeder. Toch dient de erkennende ouder dezelfde naamrechtelijke positie te krijgen als de wettige ouder, mits dit niet strijdt met de belangen van het kind. Wij zouden een regeling willen bepleiten waarin erkenning in principe geen gevolgen voor de naam van het kind heeft.⁸⁹ Ingeval van erkenning van een kind jonger dan zes jaar kan het kind de naam van de vader krijgen, mits de moeder daarmee instemt. Naamswijziging van een kind boven de zes jaar

behoeft de instemming van het kind (afgezien van instemming met de erkenning zelf). Deze instemming kan eerst rechtsgeldig worden gegeven als het kind de leeftijd van 12 jaar zal hebben bereikt. Ook hier kan de verkeersnaam gebruikt worden om de gezinseenheid naar buiten te doen blijken. Het kind krijgt de bevoegdheid de naam van zijn erkenner als verkeersnaam te voeren.

*Adoptie*⁹⁰

Adoptie vestigt familierechtelijke betrekkingen tussen ouders en een kind waarmee zij geen biologische banden hebben, art. 227 lid 2 BW. Het te adopteren kind zal doorgaans tevoren niet de familienaam van een der (adoptief) ouders dragen zoals bij een buiten huwelijk geboren kind wel het geval zal zijn. Door adoptie krijgt het kind de status van wettig kind van de adoptief ouders. De familierechtelijke betrekkingen rechtvaardigen dat adoptief ouders aan het adoptief kind hun naam zullen kunnen geven. Daarbij dienen dezelfde regels te gelden als voor andere kinderen. Hier kunnen echter eendere problemen de kop op steken als zojuist bij erkenning werden besproken. Evenals bij erkenning zouden wij willen bepleiten dat adoptief ouders bij adoptie van een kind jonger dan zes jaar dan het recht krijgen de naam van het kind te kiezen uit één van hun beider achternamen. Is het kind ouder dan zes jaar dan is instemming van het kind met de naamswijziging vereist. Ook hier zal deze instemming niet rechtsgeldig kunnen worden verleend als het kind de leeftijd van twaalf jaar nog niet heeft bereikt. Het adoptief kind krijgt uiteraard zondermeer de bevoegdheid de familienaam van zijn adoptief ouder als verkeersnaam te voeren.

7 Adellijke titels

Bij het bepleiten van een nieuw naamstelsel, zoals dat ons voor ogen staat, kan een regeling betreffende adellijke titels niet over het hoofd worden gezien, omdat adellijke titels nauwe relaties hebben met bepaalde geslachtsnamen. Indien we de regels voor de verwerving van geslachtsnamen willen herzien, moet daarom ook worden bekeken, of dit consequenties dient te hebben voor de verwerving van het recht een adellijke titel te gebruiken.

De adellijke titel is in Nederland geen deel van de geslachtsnaam, maar slechts een vererend accessorium.⁹¹ Daardoor is het in principe mogelijk dat de titel volgens andere regels 'vererft' dan de naam waaraan deze is gekoppeld. Dit komt soms voor, bijvoorbeeld indien de titel alleen overgaat op de oudste zoon.⁹² In de regel is het echter zo, dat alle wettige afstammelingen⁹³ van een persoon die een geslachtsnaam met een daaraan gekoppelde adellijke titel draagt, behalve de geslachtsnaam ook die titel verwerven. De nauwe band tussen titel en geslachtsnaam wordt door de Nederlandse wetgeving overigens onderstreept door de verplichting in openbare akten, tesamen met de geslachtsnaam ook de adellijke titel te vermelden.⁹⁴

Welke regels zullen nu in de toekomst de overgang van adellijke titels op het nageslacht moeten beheersen? Voordat op deze vraag kan worden ingegaan, dient eerst een standpunt te worden bepaald ten aanzien van het voortbestaan van de adellijke titels zelf. In de meeste⁹⁵ West-Europese landen is de adelstand afgeschaft⁹⁶ en vervangen door adeldom. Dit impliceert dat de aan adel verbonden voorrechten zijn vervallen en dat meestal⁹⁷ slechts het voeren van een adellijke titel is toegestaan. Hoewel adeldom in principe strijdig is met het beginsel van

gelijkheid der mensen, lijkt voor afschaffing geen dringende grond aanwezig. Het voeren van een adellijke titel brengt in praktijk geen voorrechten met zich mee en leidt niet aantoonbaar tot een grotere ongelijkheid tussen personen, immers het dragen van een beroemde niet-adellijke familienaam (bijvoorbeeld van een bekend politicus of een voortreffelijke voetballer) kan ook een zekere ongelijkheid bewerkstelligen. Het biedt wel – evenals de academische titel – een extra mogelijkheid tot identificatie van personen. Indien de adelstand blijft bestaan, rijst de vraag in welke mate de titel gekoppeld dient te zijn aan de familienaam. Een daarmee samenhangende vraag betreft de mogelijkheid het vererven van adellijke titels krachtens andere regels te laten plaatsvinden dan de hier voorgestelde regeling voor de gewone familienaam. Er lijkt veel voor te zeggen de adellijke titel aan de familienaam te blijven koppelen, nu immers de familienaam de nakomelingen van het geslacht aanduidt dat ooit in de adelstand is verheven. Gezien het gelijkheidsbeginsel zou dit ertoe leiden dat alle nakomelingen van een geslacht in beginsel de naam met de titel kunnen verwerven, zowel in mannelijke als in vrouwelijke lijn. Hoewel dit in strijd is met het nu in Nederland geldende adelsrecht, lijkt dit ons geen overwegend bezwaar gezien het feit dat ook ons adelsrecht juist wegens strijd met het gelijkheidsbeginsel wijziging behoeft. Een soortgelijke oplossing heeft men getroffen in West-Duitsland waar de niet adellijke echtgenoot de titel van zijn/haar partner mag voeren en de kinderen overeenkomstig het gewone naamrecht de adellijke titel kunnen verkrijgen.⁹⁸ In het West-Duitse stelsel is de adellijke titel echter een bestanddeel van de naam. Dat lijkt ons evenwel in strijd met het karakter van de titel. Als voordeel van een ruimere verwervingsmogelijkheid kan bovendien worden

aangevoerd dat dit ertoe zal bijdragen dat verdere uitsterving van adellijke geslachten kan worden voorkomen.⁹⁹ Ons voorstel ten aanzien van adellijke titels luidt samengevat als volgt: bij wijziging van het naamrecht dienen ook de regels betreffende de verwerving van adellijke titels te worden gewijzigd. Het recht een adellijke titel te voeren wordt strikt gekoppeld aan de bijbehorende familienaam, die volgens de normale regels van het naamrecht kan worden verworven. Het voeren van de adellijke titel moet worden geconstrueerd als een recht, analoog aan het recht een academische titel te voeren. Vermelding in openbare akten dient derhalve niet verplicht te zijn. Het toezicht op onrechtmatig gebruik van adellijke titels blijft berusten bij de Hoge Raad van Adel en het OM.¹⁰⁰

8 Overgangsrecht

Een nieuw in te voeren naamstelsel dient regels te bevatten voor de overgang van het oude naar het nieuwe recht. In het algemeen zal het moment van overgang altijd enigszins willekeurig zijn gekozen. Het naamrecht zal hierop geen uitzondering kunnen vormen. Van Wassenaer van Catwijk¹⁰¹ stelt voor gedurende 6 jaar na inwerkingtreding van een nieuw naamstelsel, iedere meerderjarige het recht te geven alsnog de naam van zijn/haar moeder, danwel van zijn/haar huwelijkspartner aan te nemen. Gehuwde ouders hebben gedurende deze periode het recht hun minderjarige kinderen alsnog de naam van de moeder te geven. Ongehuwde ouders hebben dezelfde mogelijkheid, waarbij de wens van de moeder prevaleert. Dit voorstel houdt weliswaar rekening met de belangen van hen die bij invoering van het nieuwe stelsel reeds meerderjarig zijn

en hun naam graag volgens deze regeling gevormd zouden zien, maar dreigt tegelijkertijd een grote chaos op te roepen. Dit heeft geen gevolgen voor reeds meerderjarige kinderen, maar voor minderjarige kinderen kunnen de gevolgen onaangenaam zijn.

Het lijkt ons beter een eenvoudige regeling te ontwerpen en een aantal ontevreden, op naamswijziging beluste, meerderjarigen op de koop toe te nemen.¹⁰² Het nieuwe recht zou van toepassing moeten zijn voor alle Nederlanders vanaf het tijdstip van inwerkingtreding. Dit brengt ook met zich mee dat samenlevingspartners vanaf die datum de bevoegdheid hebben de naam van hun partner als verkeersnaam te gebruiken. Kinderen geboren na die datum krijgen krachtens het nieuwe recht een achternaam, tenzij uit hetzelfde huwelijk reeds eerder kinderen zijn geboren. In dat geval dient de naam van het jongste broertje of zusje te worden gegeven. Mochten de ouders intussen gescheiden en opnieuw met elkaar gehuwd zijn dan geldt het nieuwe naamrecht.

9 Besluit

De aloude zinsnede van Shakespeare 'what's in a name' suggereert dat naam en naamkwesaties slechts van ondergeschikt belang zouden zijn. Gezien echter het feit dat een ieder met naamrecht in aanraking komt, dat de naam een belangrijke identificatiefunctie vervult en deel uit maakt van de eigen persoonlijkheid, is het van belang een naamstelsel te ontwerpen dat voldoende ruimte laat voor de beleving van deze mystieke aspecten van de naam. In dit opstel is getracht een voorstel voor een dergelijke regeling te formuleren. Een naamstelsel dat recht doet aan (het streven naar) een gelijkwaardige positie van man en vrouw zal van groot belang zijn voor de

emancipatie van de vrouw en het verwezenlijken van een rechtvaardige samenleving.

31 oktober 1983

Wendelien E. Elzinga en
Gerard-René de Groot

Noten

1 Vgl. de argumentatie van A.M. Gerritsma, 'De geslachtsnaam en de emancipatie van de vrouw', NJB 1975, p. 1018.

2 'Sur l'égalité des époux en droit civil'; Resolution 78 (37) adoptée par le Comité des Ministres le 27 septembre 1978, lors de la 292e réunion de Ministres.

3 'Verkrijging van de achternaam', rapport aangeboden door de Nederlandse delegatie aan de Conferentie van de Europese ministers van Justitie, Straatsburg 1982 (hierna te noemen: rapport De Ruiter).

4 Convention on the elimination of all forms of discrimination against women, adopted by General Assembly Resolution 34180 (XXXIV) of 22-1-1980, Trb. 1981, 61.

5 Ter verduidelijking een terminologische toelichting: wij gebruiken 'voorwaarden' om daarmee het kader aan te geven waarbinnen het nieuwe naamrecht ontwikkeld dient te worden; De Ruiter hanteert hiervoor de term 'uitgangspunten'.

6 Zie hierover o.a.: rapport De Ruiter, p. 6; W.O.D.C.-rapport 1981, nr. 26, 'Achternamen', onderzoeken met betrekking tot de artikelen 5 en 9 van het Burgerlijk Wetboek, p. 83 (hierna te noemen: W.O.D.C.-rapport).

7 Waarover M.C. Burkens, 'Grondrechten', Commentaar op hoofdstuk 1 van de herziene grondwet, aangeboden aan prof. mr. H.J.M. Jeukens, Nijmegen 1982, p. 49 e.v.

8 Vgl. A.M. Gerritsma en M.L. Tan, 'Naamrecht in beweging: mogelijkheden en een voorstel', NJB 1976, p. 717; W.O.D.C.-rapport, p. 25; rapport De Ruiter, p. 26.

9 Gerritsma en Tan, NJB 1976, p. 718; E.H. Hondius en E. Loeb, 'Naamrecht in beweging: het mag (nog) geen naam hebben', NJB 1983, p. 409.

10 Reeds voor invoering van het nieuwe art. 1 Gw werd een dergelijke bevoegdheid voor de man verdedigd; zie G.R. de Groot, 'Kanttekeningen over de familienaam', H.P.S. 1980, p. 89 en de Nota Emancipatiebeleid, 1978, kamerstuk nr. 14496, nrs. 1-2, p. 15.

11 Gerritsma en Tan, NJB 1976, p. 718;

W.O.D.C.-rapport, p. 25; rapport De Ruiter noemt deze voorwaarde wel op p. 26, maar stelt vervolgens voor kinderen geboren buiten huwelijk een afwijkende regel voor, p. 28; Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 409.

12 Zie Burkens, a.w., p. 49 e.v.

13 Gerritsma en Tan willen hier een uitzondering maken voor erkenning en adoptie, NJB 1976, p. 717, W.O.D.C.-rapport, p. 25; Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 409.

14 Zie G.R. de Groot: 'Kanttekeningen over de familienaam', in HPS 1980, p. 79; vgl. ook W.O.D.C.-rapport, p. 71 en 81; S. Nautré, *Le nom en droit comparé*, Frankfurt a.M. 1977, p. 28-36.

15 a.w., p. 25.

16 W.O.D.C.-rapport, p. 25; rapport De Ruiter, p. 26.

17 Onder 'verkeersnaam' verstaan wij de bevoegdheid om een andere naam dan de eigen familienaam in het maatschappelijk verkeer te mogen voeren, zoals in art. 1:9 BW aan de gehuwde vrouw wordt toegestaan.

18 W.O.D.C.-rapport, p. 24; rapport De Ruiter, p. 26; Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 409.

19 De Ruiter zegt in zijn rapport deze mogelijkheid te willen overwegen, p. 29; Uitdrukkelijke tegenstanders van een dergelijke mogelijkheid zijn J.A. Nota, 'Het naamrecht in Nederland, FJR 1982, p. 64, en Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 409.

20 W.O.D.C.-rapport, p. 29; Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 409; Nota, FJR 1982, p. 64.

21 W.O.D.C.-rapport, p. 28; Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 409/410.

22 W.O.D.C.-rapport, p. 71 en 81.

23 Zie – hoewel voor sommige landen verouderd – overzicht 'De geslachtsnaam naar buitenlands recht', HPS 1975, p. 53-64. Voor de van de overige naamstelsels sterk afwijkende regelingen van Spanje en Portugal zij verwezen naar Francisco *Lucas Gil*, *El nombre civil de las personas naturales en el ordenamiento jurídico español*, Barcelona 1977 en Manuel *Vilhena de Carvalho*, *Do Direito ao Nome*, Coimbra 1972.

24 NB: in België is het verboden een andere dan de wettige naam te voeren, krachtens decreet van 6 Fructidor an II (25.8.1794). De bevoegdheid wordt in Frankrijk voorondersteld door de bepalingen van artt. 264 en 300 Code civil; zie voor Belgisch recht W. Pinters, Naam, Gent/Leuven 1981, p. 40/41.

25 Pintens, a.w., p. 40.

26 Pintens, a.w., p. 41.

27 Pintens, a.w., p. 26/27.

28 Het nieuwe Oostenrijkse naamrecht trad

in werking op 1-1-1976 BGBl. 1975/412, het nieuwe Duitse stelsel op 1-7-1976.

29 B. Raschauer, *Namensrecht*, Wien 1978, p. 171.

30 Palandt (Diederichsen) zu par. 1355 BGB, Anm. 2; O. Edlacher, *Das Recht des Namens*, Wien 1978, p. 64; F. Deschka, 'Die Namensführung der Frau nach der Neuordnung des persönlichen Rechtswirkungen der Ehe', *österreichisches Standesamt* 1975, p. 86.

31 Edlbacher, a.w. p. 64, noemt een onderzoek uit 1977.

32 Schwind, *Kommentar zum österreichischen Eherecht*, Wien 1980, p. 50.

33 Steiniger, 'Die persönlichen Ehwirkungen im neuen österreichischen Recht', *Fam RZ* 1979, p. 783.

34 Edlbacher, a.w. p. 66.

35 Schwind, a.w. p. 50; Steiniger, *Fam RZ* 1979, p. 783; Schwimann, 'Die nichtvermögensrechtlichen Ehwirkungen im neuen Recht', *OJZ* 1976, p. 366. Een klacht voor het Oostenrijkse Verfassungsgerichtshof wegens strijd met het gelijkheidsbeginsel werd echter vooralsnog niet-ontvankelijk verklaard (Beschluss van 15 juni 1981).

36 Vgl. Deschka, *öStA* 1975, p. 84.

37 Bergmann-Ferid, *Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht*, losbladig, Grossbritannien, p. 38.

38 Bromley's *Family Law*, London 1981 sixth Ed., p. 113.

39 Bergmann-Ferid, a.w. p. 36. Naar Common Law is een onwettig kind een 'filius nullius' dat in beginsel niet in rechtsbetrekking tot zijn natuurlijke ouders staat. De facto heeft de moeder tegenwoordig dezelfde rechten als de moeder van een wettig kind; Vgl. Halsbury's *Laws of England*, 4e Ed., Bd 1 (1973), p. 344.

40 Noorwegen: wet van 8-6-1979, in werking sinds 1-9-1979; Denemarken: wet van 29-4-1981, in werking sinds 1-4-1982; Zweden: wet van 24 juni 1982, in werking sinds 1-1-1983.

41 C. Hegnauer, 'Der Familienname im neuen Eherecht', *Schweiz JZ* 1981, pp. 248-250.

42 Hierover uitgebreid: Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 401-410; Rapport De Ruiter pp. 2-6; W.O.D.C.-rapport p. 7; Nota, FJR 1982, p. 61.

43 Gerritsma en Tan, NJB 1976, pp. 717-719.

44 C. Despotopoulos, 'Sur le nom de famille', *Revue trimestrielle de droit civil* 1969, pp. 716-722. J. Voigt, 'Namensrecht und Gleichheitssatz', *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht* 1972, pp. 187-189. Dit denkmodel gaat uit van dubbele namen voor iedereen: de man draagt de eerste

naam van zijn vader gevolgd door de eerste naam van zijn moeder, de vrouw krijgt de eerste naam van haar moeder gevolgd door de eerste naam van haar vader. Bij huwelijk wordt bij beide echtgenoten de tweede naam vervangen door de eerste naam van de partner. Kinderen uit het huwelijk krijgen, afhankelijk van hun geslacht, de naam van de moeder of de naam van de vader.

45 W.O.D.C.-rapport, p. 71; zie ook Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 408.

46 In dergelijke zin ook: Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 408. Het is bovendien zeer wel voorstelbaar dat dit stelsel ingeval van reeds bestaande dubbele namen tot onwerkbaar combinaties zou leiden.

47 Zie beschrijving in vorige paragraaf. Het W.O.D.C.-rapport richt zich uitsluitend op het Zweedse stelsel hoewel de Noorse en Deense stelsels eerder in werking zijn getreden en vrijwel dezelfde inhoud hebben.

48 Rapport De Ruiter, p. 5.

49 In deze zin ook Nota, F.J.R. 1983, p. 64; Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 407 en 409.

50 De voorstellen zijn in het rapport samengevat op pp. 26-30.

51 Zo ook: G.R. de Groot, NJB 1975, pp. 1022 ev; G.T. de Jong, 'Voetje voor voetje', NJB 1981, pp. 897 ev; Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 407; Nota, F.J.R., p. 64.

52 Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 407; G.R. de Groot, NJB 1975, pp. 1029-1031; HPS 1980, p. 91; Nota, F.J.R., p. 64.

53 Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 407.

54 In deze zin ook W. Hammerstein-Schoonderwoerd, 'Het onwettige kind', NJB 1982, p. 704.

55 Nota, F.J.R. 1982, p. 64; WODC-rapport, p. 25.

56 Van Wassenauer van Catwijk, NJB 1983, p. 413; ook als mogelijkheid genoemd door G.R. de Groot, HPS 1980, p. 91.

57 Zie A. Klijn: 'Van naamswijziging tot naamswetwijziging', HPS 1983, p. 85. Een toename heeft slechts plaats van het aantal verzoeken van alleenstaande moeders. Nota, FJR 1982, p. 65.

58 G.R. de Groot, HPS 1980, p. 91.

59 Pintens, a.w., p. 41; Bromley, a.w., p. 113; W.O.D.C.-rapport, p. 71.

60 A. Klijn, HPS 1982, p. 85; Nota, FJR 1982, p. 65.

61 Zo ook Hondius en Loeb, NJB 1983, p. 409. Anders: rapport De Ruiter, pp. 27 en 28.

62 De Ruiter bepleit in een dergelijk geval de naam van de vader te geven, p. 27.

63 Van Wassenauer van Catwijk, NJB 1983, p. 413; G.R. de Groot, HPS 1980, p. 91.

64 Verdrag van Istanbul, 4-9-1958, Trb. 1974, 48, in werking voor Nederland sinds juni 1960.

65 Verdrag van Bern, 13-9-1973, Trb. 1974, 31, in werking voor Nederland sinds april 1974.

66 Verdrag van München, 5 september 1980, Tractatenblad 1981, 72; door Nederland ondertekend, maar nog niet in werking.

67 Deze regeling sluit daardoor aan bij het nationaliteitsrecht, waar elke staat zelf bepaalt wie tot zijn onderdanen behoren: Verdrag van 's-Gravenhage van 12-4-1930, nopens zekere verdragen betreffende wetconflicten inzake nationaliteit, S. 1937, 17.

68 Pintens, a.w. p. 463.

69 A.V.M. Struycken, 'Het CIEC-namenvoerdrag van München, 5 september 1980', HPS 1981, p. 8; P. Dopffel, K. Siehr, c.s., 'Thesen zur Reform des Internationalen Privat- und Verfahrensrecht, RabelsZ 44 (1980), p. 345.

70 Edlbacher, 'Der Name im internationalen Privatrecht', die Arbeiten der CIEC an einem Uebereinkommen, StAZ 1979, p. 5.

71 Edlbacher, StAZ 1979, p. 4; M. Schwimann, 'Zum aktuellen Reformstand im internationalen Familienrecht', StAZ 1983, p. 58.

72 Struycken, HPS 1981, p. 9.

73 F. Knoepfler, 'Der Name und einige andere Fragen des Zivilstandswesens im Schweizerischen internationalen Privatrecht, heute und morgen', StAZ, 1979, p. 216.

74 Struycken, HPS 1981, p. 9.

75 Struycken, HPS 1981, p. 19.

76 Edlbacher, StAZ, 1979, p. 7.

77 G.R. de Groot en J.R. Sijmonsma, 'De naam van bipatriden', HPS 1981, p. 72.

78 Struycken, HPS 1981, p. 20.

79 Dit wordt ook voorgesteld in het Referententwurf 1981 voor het nieuwe Duitse i.p.r., zie Schwimann, StAZ 1983, p. 60.

80 Men zal bijvoorbeeld niet zondermeer ervanuit kunnen gaan dat een 'automatisch' verworven nationaliteit de meest effectieve zal zijn. Vgl. Dieter Henrich, 'Der Ehe- und Familienname im internationalen Privatrecht', in Rechtsseinheit für Europa, Festgabe für Konrad Zweigert, Tübingen 1981, p. 133; Edlbacher, StAZ 1979, p. 5.

81 Edlbacher, StAZ 1979, p. 5; Struycken, HPS 1981, p. 23.

82 R. Heping, 'Wird die getrennte Namensführung in deutsch-ausländischen Ehen zur Regel?' StAZ 1980, p. 325; Henrich, a.w., p. 130; dit is tevens opgenomen in het Referententwurf, vgl. Schwimann, StAZ 1983, p. 59.

- 83 Dopffel, Siehr c.s., *RabelsZ* 44 (1980), p. 347.
- 84 Edlbacher, *StAZ* 1979, p. 3; Pintens a.w. pp. 92-94; F. Deschka, *öStA* 1975, p. 84; Raschauer, a.w. p. 169.
- 85 Een dergelijke oplossing wordt ook verdedigd door Dopffel c.s., *RabelsZ*, 1980 pp. 355/356. Wellicht is dit in een nieuw CIEC-verdrag te realiseren.
- 86 Dit zal zich bijvoorbeeld voordoen bij een Nederlands-Duits echtpaar (m-v), zie hierover G.R. de Groot, *Gelijkheid van man en vrouw in het nationaliteitsrecht*, Deventer 1977, p. 18 en 54/55.
- 87 Schwimann, *StAZ* 1983, p. 62. Deze artikelen verwijzen naar het meest gunstige recht.
- 88 Zie bijvoorbeeld A.A.M. van Zundert, 'Een erkenning nietig verklaard', *HPS* 1983, p. 14/15.
- 89 Zo ook: W. Hammerstein-Schoonderwoerd, *NJB* 1982, p. 706.
- 90 In deze beschouwing zijn problemen in verband met één ouder adoptie terzijde gelaten.
- 91 Asser-Wiarda, p. 1145; Van Damme, Adel, Gent/Leuven 1982, no. 68; Raschauer, a.w., p. 122.
- 92 Vgl. KB van 25 juli 1825, S. 61; KB van 2 januari 1827, S. 1; KB van 6 januari 1828, S. 1; KB van 1 januari 1829, S. 1; KB van 9 januari 1830, S. 1.
- 92 Asser-Wiarda, p. 548 d.
- 94 Souverein Besluit van 13 februari 1815, S. 15 en KB van 26 januari 1822, S. 1.
- 95 In sommige landen brengt de adellijke afstamming nog bepaalde voorrechten met zich mee, zoals in Groot-Brittannië.
- 96 In sommige landen is zelfs het voeren van een adellijke titel strafbaar gesteld, zoals Oostenrijk (par. 2 AdelsG. en par. 5 VA-AdelsG.) en Portugal (art. 50 'Personenstandregistergesetzes' – vgl. Bergmann-Ferid).
- 97 In ons land is de adelstand afgeschaft in 1848, in België in 1831, in Duitsland en Oostenrijk respectievelijk in 1919 (art. 181 WRU) en 1920 (zie noot 96).
- 98 Andreas Wacke, *Münchener Kommentar*, par. 1355, opm. 50.
- 99 Van Wassenaer van Catwijck, *NJB* 1983, p. 412.
- 100 Art. 435 Sr.
- 101 Van Wassenaer van Catwijck, *NJB* 1983, p. 414.
- 102 Wellicht kan door versoepeling van de richtlijnen voor geslachtsnaamwijziging naamsverandering conform de nieuwe regeling toch mogelijk worden gemaakt. Deze weg zal waarschijnlijk minder gegadigden trekken.